

22.2.2024

Eduskunta, talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Viite: Asiantuntijakuuleminen kansalaisaloitteesta KAA 4/2023 vp

Kemijoki Oy:n lausunto eduskunnan talousvaliokunnalle sähkön hintakattoa koskevaa kansalaisaloitetta (KAA 4/2023 vp) koskevassa asiassa

Kemijoki Oy on kiittää kutsusta eduskunnan talousvaliokunnan asiantuntijakuulemiseen 23.2.2024. Kirjallisena lausuntonamme haluamme tuoda asiassa esiin seuraavaa:

Sähköjärjestelmän ja -markkinan toiminta ja valvonta

Lähtökohtana lausunnollemme on sähköjärjestelmän lainalaisuus ”sähkön tuotannon ja kulutuksen tasapaino”. Sähköä pitää tuottaa järjestelmään joka hetki, toimitushetki, sama määrä kuin sitä kulutetaan. Tasapainotilanteessa verkon taajuus on 50,00 Hz.

Sähköjärjestelmän osapuolet suunnittelevat ja tasapainottavat sähköntuotannon ja -kulutuksensa etukäteen tasapainoon eri markkinoilla, kauppatavoilla ja tuotteilla. Finanssimarkkinat toimivat eteenpäin päivästä kymmeneen vuoteen futuureilla ja optioilla markkinapaikkanaan Nasdaq-pörssi. Sähkön fyysisestä toimituksesta käydään kauppaa vuorokausimarkkinoilla seuraavan vuorokauden jokaiselle tunnille (day-ahead) ja päivän sisäisillä (intra-day) markkinoilla Suomen tarjousalueella aina toimitushetken alkuun saakka. Kauppa- paikkoina vuorokausimarkkinoilla ja päivänsisäisillä markkinoilla toimivat sähköpörssit Nord Pool ja EPEX Spot.

Pohjoismaiset kantaverkkoyhtiöt, Fingrid Suomessa, varautuvat, ennakoivat ja tasapainottavat reaaliaikaiset käyttötunnin sisäiset (1– 60 minuuttia) poikkeamat säätösähkö- ja reservimarkkinoilla käyttämällä apunaan sekä automaattisia että operaattorin aktiivimia taajuudensäätöreservejä. Reservin aktiivointi muuttaa voimalaitoksen, varaston tai kulutuskohteen sähköntuotantoa tai kulutusta. Kantaverkkoyhtiöt hankkivat reservejä sähkömarkkinaosapuolilta.

Toimitushetken jälkeen kantaverkkoyhtiöt toteuttavat taseselvityksen, jota hallinnoidaan Tasesähkö-tuotteella.

Tunnin taseselvityksestä on jo siirrytty 15 minuutin taseselvitykseen ja arvion mukaan myös tukkusähkömarkkinat siirtyvät 15 minuutin markkinoihin vuoden 2025 alusta. Säätösähkön ja automaattisen taajuudensäätöreservin energiamarkkinat muuttuvat Euroopan laajuisiksi vuonna 2026.

22.2.2024

Sähkön tukkumarkkinoiden kaupankäyntiä koskevista säännöistä on säädetty EU-tasolla. Markkinoiden manipuloinnin ja sisäpiiritiedon väärinkäytön kiellosta on säädetty asetuksessa energian tukkumarkkinoiden eheydestä ja tarkasteltavuudesta ([EU 1227/2011 \(ns. REMIT-asetus\)](#)). REMIT-asetusta täydentää sen täytäntöönpanoasetus (EU) 1348/2014, jossa säädetty tarkemmalla tasolla kauppohenkilöiden raportoinnista viranomaisille, sekä asetus (EU) N:o 543/2013 tietojen antamisesta ja julkaisemisesta sähkömarkkinoilla, jossa säädetty sähkön tukkumarkkinoita koskevien vähimmäistietojen toimittamisesta keskitettyyn ENTSO-E:n ylläpitämään tiedotusjärjestelmään (<https://transparency.entsoe.eu/>).

Kansalliset viranomaiset (Suomessa Energiavirasto) valvovat yhteistyössä eurooppalaisen sääntelyviranomaisten yhteistyöelimen (ACER) kanssa REMIT-asetuksessa asetettujen markkinasääntöjen noudattamista. Viranomaisvalvontaa tukee markkinapaikkoja ylläpitävien tahojen velvoite perustaa ja ylläpitää järjestelyjä epäilyttävien transaktioiden havaitsemiseksi ja raportoimiseksi viranomaisille.¹ Viranomaisilla on valvontatehtävänsä suorittamiseksi pääsy toimijoiden markkina- ja tarjouskäyttäytymistä koskeviin tietoihin.

Markkinasääntöjen rikkomukset ovat ankarasti sanktoidut. Sähkö- ja maakaasumarkkinoiden valvonnasta annetun lain mukaan REMIT-asetuksen markkinamanipulaatiota ja sisäpiirikaupankäyntiä koskevien kieltojen rikkomisesta voidaan määrätä seuraamusmaksu, jonka suuruus voi olla 10 % yhtiön liikevaihdosta. EU:ssa REMIT-asetuksen uudistamisesta saavutetun yhteisymmärryksen mukaisen säädösmuutoksen tultua voimaan, jäsenvaltioiden viranomaisilla tulee jatkossa olla myös mahdollisuus määrätä rikkomukselle saavutettujen voittojen palauttamisesta.

¹ REMIT-asetus, artikla 15: Ammattimaisesti liiketoimia järjestävien henkilöiden velvoitteet

Henkilön, joka ammattimaisesti järjestää liiketoimia tukkutason energiatuotteilla, on ilmoitettava viipymättä kansalliselle sääntelyviranomaiselle, jos hänellä on aihetta epäillä, että jokin liiketoimi saattaa olla vastoin 3 tai 5 artiklaa.

Henkilöiden, jotka ammattimaisesti järjestävät liiketoimia tukkutason energiatuotteilla, on perustettava ja ylläpidettävä tehokkaita järjestelyjä ja menettelyjä 3 tai 5 artiklaan kohdistuvien rikkomusten havaitsemiseksi.

22.2.2024

Kemijoki Oy vesi- ja säättövoiman tuottajana

Kemijoki Oy on Suomen merkittävin vesi- ja säättövoiman tuottaja. Omistamme 20 vesivoimalaitosta, joista 16 sijaitsee Kemijoen vesistöalueella, kaksi Lieksanjoessa ja kaksi Kymijoenjoessa. Lisäksi säännöstelemme Lokan ja Porttipahdan tekojärviä sekä Kemijärveä ja Olkkajärveä.

Kemijoki Oy:n voimalaitosten kokonaisteho ylittää 1 100 MW. Vuonna 2023 vesivoimalaitoksemme tuottivat sähköenergiaa yhteensä 4 622 gigawattituntia, joka vastasi noin kolmannesta kotimaisesta vesivoimalla tuotetusta sähköstä.

Kemijoki Oy on niin sanottu Mankala-yhtiö, sen pääasiallinen tarkoitus on tuottaa sähköä osakkailleen omakustannushintaan. Yhtiöllä on kaksi osakesarjaa, A-sarjan vesivoimaosakkeet ja B-sarjan rahaosakkeet.

A-sarjan osake tuottaa omistajalleen oikeuden ja velvollisuuden ostaa yhtiön voimalaitoksissa kulloinkin kehitettävästä sähkövoimasta määrän, joka suhteellisesti vastaa osakkaan omistusosuutta A-sarjan osakkeista. B-sarjan osakkeille maksetaan puolestaan vuotuinen osinko. Yhtiön osakkeen omistajat ja omistusosuudet on julkaistu yhtiön kotisivuilla.²

Tuotetun sähkön mennessä vesivoimaosakkuuksien haltijoille, Kemijoki Oy ei tarjoa sähköä pörssiin (day-ahead / intraday -markkina) myytäväksi. Sen sijaan yhtiö tarjoaa kapasiteettiaan tasehallinnan tarpeisiin kantaverkkoyhtiö Fingrid Oyj:n ylläpitämille reservimarkkinoille.

Kemijoki Oy ei toimi sähkön vähittäismarkkinoilla.

Vesivoiman merkitys sähköjärjestelmän ja sähkömarkkinoiden kannalta

Hyvien säättöominaisuuksiensa ansiosta vesivoimalla on tärkeä rooli sähkön tuotannon ja kulutuksen tasapainottamisessa sekä vuorokausitasolla että hetkellisesti. Säästä riippuvan, heikosti säädettävän, uusituvan sähköntuotannon osuuden huomattava kasvu on osa energiajärjestelmässämme käynnissä olevaa isoa muutosta kohti hiilidioksidivapaata sähköntuotantoa. Vesivoimatuotanto joustavana energian tuotantomuotona osaltaan tukee tätä kehitystä. Mitä enemmän hiilidioksidivapaata vesivoimaa on käytössä, sitä enemmän muita uusiutuvia energianlähteitä voidaan ottaa käyttöön.

² <https://www.kemijoki.fi/kemijoki-oy/hallinnointi-ja-johtaminen/omistus.html>

22.2.2024

Vesivoiman hyvä säädettävyys tekee siitä sähköjärjestelmän joustojen kannalta ainutlaatuisen, vesivoima tarjoaa ainoana teknologiana joustoa kaikilla sähköjärjestelmän vaatimilla aikajänteillä sekuntitasolta vuositaseen. Tarjonnassa otetaan aina huomioon ympäristölliset tekijät sekä voimalaitosten sääntöä rajoittavat lupaehdot. Akut ja kondensaattorit puolestaan kykenevät sekunti- ja tuntitason säätöön. Vedyn odotetaan kykenevän vuorokausitason ja sitä pidempään säätöön.

Energiamurros, yhteiskunnan sähköistyminen ja teolliset investoinnit lisäävät sähkön kysyntää. Nykyinen vesivoiman määrä (3 000 MW) on riittämätön tasapainottamaan sääherkän tuuli- ja aurinkovoiman nopeaa kasvua.

Kemijoki Oy selvittää pumppuvoimalaitosten rakentamisen mahdollisuuksia Pohjois-Suomeen. Ensimmäisenä tutkitaan perusteellisesti Kemijärven Ailangatunturi, jossa suuri putouskorkeus voisi mahdollistaa jopa 550 MW pumppuvoimalaitoksen rakentamisen.

Pumppuvoimalaitoksen toimintaperiaate perustuu siihen, että matalan sähkönkysynnän ja alhaisten hintojen aikana vettä pumpataan voimalaitoksen yläpuoliseen vesivarastoon, josta sitä voidaan käyttää sähkön tuottamiseen korkean sähkönkysynnän ja korkeiden hintojen aikana. Pumppuvoimalaitokset tuottavat yhteiskunnallisia hyötyjä mm. tasaamalla sähkön hintavaihteluita ja parantamalla sähkön toimitusvarmuutta lisäten kulutushuippujen aikana saatavilla olevan kapasiteetin määrää.

Kemijoki Oy:n näkemys hintakatoista

Liiketoiminnan perusta energiantuotannossa voidaan kiteyttää kolmeen tasapainoiseen tekijään; teknologiaan, talouteen ja sääntelyyn. Teknologia jakautuu kahteen osaan ensin toimitus- ja huoltovarmuuden varmistamiseen olemassa olevan teknologian käynnissä- ja kunnossapitotoiminnalla. Toisena uusien teknologioiden käyttöönotto uus- ja korvausinvestointien yhteydessä. Talousnäkökulma rakentuu markkinan, liiketoimintamallin, hankkeen aikaisten ja käyttöiän taloudellisten tavoitteiden sekä rahoitettavuuden kokonaisuudesta. Sääntely-ympäristö muodostuu lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä, lupavarmuudesta ja pysyvyyssuojasta, jotka ovat edellytyksenä sekä olemassa olevalle toiminnalle että investointisuunnitelmien etenemiselle mahdollisuuksista toteutukseen.

Säästä riippuvan, heikosti säädettävän tuuli- ja aurinkovoiman osuuden kasvu vahvistaa sähkön hinnan vaihteluita. Hinnan vaihtelut kannustavat yrityksiä kehittämään sähköjärjestelmään joustoja tuovia ratkaisuja. Myös edellä mainittujen pumppuvoimalaitosten suunnittelu perustuu hintavaihtelujen hyödyntämiselle. Kehitettävät ratkaisut ovat omiaan tasaamaan hinnan vaihtelua ja tuomaan muitakin yhteiskunnallisia hyötyjä. Ne parantavat sähköjärjestelmän luotettavuutta sekä mahdollistavat edelleen hiilidioksidivapaiden sähköntuotantomuotojen ja teollisten prosessien lisäämisen järjestelmään.

22.2.2024

Puuttuminen sähkön tukkumarkkinoiden hinnanmuodostukseen hintakatoilla on omiaan rajoittamaan kaupallisin perustein tehtäviä investointeja hankkeisiin, jotka tasaavat sähkön tukkumarkkinoiden hintaeroja ja lisäävät sähköjärjestelmän joustoja. Siten Kemijoki Oy suhtautuu epäilevästi pyrkimykseen luoda sähkön tukkumarkkinoille sähköpörssien nykyisin soveltamia teknisiä hintarajoja alempia hintakattoja.

Hintakattokeskustelun osalta on myös huomattava, että sähkön tukkumarkkinoiden hinnoittelumekanismi perustuu EU-tason sääntelyyn ja pörssihinnat määrittämään siirtorajoitukset huomioiden eurooppalaisella tasolla. Siten kansallisia tukkumarkkinaa koskevia hintakattoja tulisi välttää niin käytännöllisistä markkinoiden toimintaan vaikuttavista kuin oikeudellisistakaan syistä.³

Lopuksi

Tässä kirjallisessa lausunnossa olemme tarkastelleet Kemijoki Oy:n ja vesivoiman roolia sähkömarkkinoilla yleisellä tasolla. Asiantuntijakuulemisessa voimme pyrkiä tarkentamaan kuvaa siitä, miten poikkeuksellisen korkeat hinnat näkyvät vesivoiman tarjoamisessa. Lausunnossa ja asiantuntijakuulemisessa joudumme kuitenkin huomiomaan, että sähkön tuotantoon ja myyntiin liittyy kilpailuoikeudellisesti arkaluonteista tietoa, kuten esimerkiksi yksityiskohtaista tietoa kunkin hetken sähköntuotannosta, markkinastrategiasta tai sähkön toimituksesta ja hinnoista ja että kilpailulain (948/2011) noudattaminen edellyttää sitä, että kilpailuoikeudellisesti arkaluonteiset tiedot pidetään salassa kilpailulain edellyttämällä tavalla. Lausuntomme ja esityksemme on laadittu siten, että ne eivät sisällä tällaisia salassa pidettäviä tietoja.

Kunnioittavasti,

KEMIJOKI OY

Tuomas Timonen
toimitusjohtaja

³ Sähkömarkkina-asetus (EU) 2019/943, art. 10: " Sähkön tukkuhinnalla ei saa olla ylä- eikä alarajaa. Tätä säännöstä sovelletaan muun muassa tarjousten tekemiseen ja selvitykseen kaikilla aikaväleillä, ja se koskee myös tase-sähkön hintoja ja tasepoikkeamahintoja. Tämä ei kuitenkaan vaikuta teknisiin hintarajoihin, joita voidaan soveltaa tasehallinnan aikavälillä sekä vuorokautisilla ja päivänsisäisillä aikaväleillä 2 kohdan mukaisesti." "2. Nimitetyt sähkömarkkinaoperaattorit voivat soveltaa yhdenmukaistettuja rajoja enimmäis- ja vähimmäisselvityshintoihin vuorokautisilla ja päivänsisäisillä aikaväleillä. Näiden rajojen on oltava riittävän korkeita, jotta ne eivät tarpeettomasti rajoita kauppaa, ne on yhdenmukaistettava sisämarkkinoilla, ja niissä on otettava huomioon toimittamatta jääneen sähkön enimmäisarvo. Nimitettyjen markkinaoperaattoreiden on otettava käyttöön avoin mekanismi tarjousten tekemisen rajojen mukauttamiseksi automaattisesti hyvissä ajoin, jos on odotettavissa, että asetetut rajat saavutetaan."